

PIRMASIS PASAULINIS KARAS

Konfliktas, pagimdęs nacizmą, Sovietų Sąjungą,
Vidurio Rytų konfliktus ir JAV – vieną
galingiausių pasaulio valstybių

JESÚS HERNÁNDEZ

JESÚS HERNÁNDEZ

PIRMASIS PASAULINIS KARAS

1914–1918 m. karo,
kuris pakeitė XX amžiaus istoriją,
įvykiai, herojai ir faktai

Iš ispanų kalbos vertė
IEVA BARANAUSKAITĖ

OBUOLYS

TURINYS

ĮVADAS	11
PIRMAS SKYRIUS	
KARAS PRASIDĖJO SARAJEVE	17
ANTRAS SKYRIUS	
1914 M. STEBUKLAS MARNOJE	45
TREČIAS SKYRIUS	
1915 M. SILPNŲ VIETŲ BEIEŠKANT	73
KETVIRTAS SKYRIUS	
IŠLIPTI IŠ APKASŲ	104
PENKTAS SKYRIUS	
1916 M. EUROPA PLŪSTA KRAUJU	140
ŠEŠTAS SKYRIUS	
KARAS ORO ERDVĖJE	167
SEPTINTAS SKYRIUS	
KARAS JŪROSE	192

AŠTUNTAS SKYRIUS MITAI IR LEGENDOS	223
DEVINTAS SKYRIUS KARAS EGZOTIŠKUOSE KRAŠTUOSE	261
DEŠIMTAS SKYRIUS 1917-IEJI: KARAS BE PABAIGOS	290
VIENUOLIKTAS SKYRIUS PRASIDEDA REVOLIUCIJA	317
DVYLIKTAS SKYRIUS PASKUTINIS PUOLIMAS	342
TRYLIKTAS SKYRIUS NEIŠNAUDOTA PROGA	368
EPILOGAS	385
LANKYTINOS VIETOS	392
DIDYSIS KARAS KINE	417
SVARBIAUSI ASMENYS	429
CHRONOLOGIJA	456
BIBLIOGRAFIJA	461

Patriotizmas – paskutinis niekšo prieglobstis.

Samuelis Johnsonas (1709–1794)

Šią frazę ištara pulkininkas Daksas,
kurį vaidino Kirkas Douglasas filme „Šlovės keliai“
(*Paths of Glory*, Stanley Kubrickas, 1957)

IVADAS

2014 m. sukaks šimtas metų nuo tada, kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Pažymint šią datą gyvųjų liudininkų, kurie dalyvavo mūšiuose, nebus likę, nebent kuris nors iš karo dalyvių būtų apdovanotas ilgaamžiškumo dovana. Tačiau nė nereikia laukti sukakties – jau dabar daugelis, beje, klaidingai, priskiria 1914–1918 m. karą tolimai praeičiai.

Aplankius apleistas karių kapines, kurios priglobė tuomet žuvusių mūšiuose palaikus, užplūsta liūdni užmaršties ir abejingumo jausmai. Šiandien, regis, niekas neprisimena, dėl ko kovėsi ir žuvo tie jaunuoliai. Nors jų atminimui skirtos vietos iki šiol rūpestingai prižiūrimos, bet kapai apleisti, net kritusiųjų mūšiuose giminaičiai seniai liovėsi nešę gėlių jų atminimui ir garbei. Kai kurie nustojo lankyti kareivių kapus slegiami sielvarto dėl beprasmiškų žūčių,

mirties, kuri išrikiavo nesibaigiančias kryžių eiles – nebylų priminimą. „Karas, kuriuo baigsis kiti karai“ – tuomet buvo garsiai skanduojama; tačiau šis tebuvo dar didesnio Antrojo pasaulinio karo preliudija, nusiaubusio dar daugiau šalių ir gerokai padidinusio aukų skaičių. Žiauri 1914–1918 m. kova nedavė taikos. Vienas nežinomas kareivis yra parašęs: „Milijonų žmonių mirtys buvo beprasmės ir niekuo nepadėjo. Niekuo ir niekam.“

1914 m. užvirusias kovas į antrą planą gniuždančia didybe nustūmė 1939 m. Lenkijos užpuolimas ir Hitlerio pradėtas karas. Apie Antrąjį pasaulinį karą apstu įvairiausių dokumentinių leidinių, knygų, filmų, žmonija į Pirmąjį pasaulinį karą atsigręžia tik atskirais atvejais.

Žinoma, yra keletas išimčių. Žmonių sąmonėje tvirtai įsišaknijo legendos apie Raudonąją Bajorą, Arabijos Loreną ir Matą Hari, o romanas „Vakarų fronte nieko naujo“, kino juostos „Garbės keliai“, „Džonis turi ginklą“ tapo neabejotiniais pacifizmo simboliais.

Vis dėlto Pirmajam pasauliniam karui neskiriama tiek dėmesio, kurio jis vertas dėl neginčijamos įtakos istorijai. Tiesą pasakius, XX amžius iš tiesų prasidėjo tik pasibaigus šiam karui; juk pirmieji žingsniai į naująjį amžių tebuvo ramaus XIX amžiaus tęsa. Gyvenusieji devynioliktojo šimtmečio nuotaikomis ir tebeminėdami Napoleono žygius bei tikėjusieji, kad 1914-ųjų konfliktas užges per kelias savaites, susidūrė su žiauria realybe.

Europa savo kailiu išmėgino tragiškas karinės industrijos fenomeno pasekmes, kokių užuomazgas šiaurės amerikiečiai jau buvo išbandę per 1861–1865 m. pilietinį karą. Mūšių laukų nebepuošė tvarkingos ryškiaspalviais kostiumais ir žvilgančiais ginklais pasipuošusių kareivių rikiuotės, žygiuojančios pagal būgnų taktą. Kulkosvaidžiai, spygliuotos vielos, rankinės granatos ir nuodingosios dujos nuplėšė anuomet karinę tarnybą gaubusį romantizmo šydą. Vakarų fronto apkasuose buvo perkainotos garbės ir drąsos vertybės, o po sunkių išbandymų jos ne visada atgaudavo ankstesnę vertę.

Deja, Pirmasis pasaulinis karas netapo paskutiniu paskutiniu pasauliniu karu; 1919-aisiais paskelbiant taiką padarytos klaidos tapo gera dirva Antrajam pasauliniam karui. Vokiečių nacijos paniekimas ir jos revanšo troškimas sudarė sąlygas nacizmui iškilti. Be to, gigantiškoji Rusija patyrė tokią skaudžią karinę nesėkmę, kad kilus reakcija žlugo valstybės sistema – panaikinama caro valdžia ir atsiranda komunizmas.

Įsivaizduokime, kad šių dviejų totalitarinių režimų – vieno žlugimo, kito atsiradimo pokyčių nebuvo ir karas nevyko. Tuomet suprasime, kokios lemiamos įtakos 1914-ųjų karas turėjo pasauliui, kuriame šiandien gyvename. Dėl to ši knyga skirta bent iš dalies atpirkti nepelnytą istorijos užmaršumą ir plačiau publikai patrauklia, nors rūstoka forma pateikti, kaip klostėsi reikšmingi ir svarbūs ano meto įvykiai.

Versdamas šios knygos puslapius skaitytojas galės ne tik praplėsti savo žinias, bet ir pasimėgauti kai kurių karinių įvykių

bei jų labiausiai jaudinančių detalių aprašymais. Turės progą baisėtis siaubingomis sąlygomis, vykstant Verdeno ar Somos mūšiams, sužinos, kokie bukapročiai buvo karo pareigūnai, siuntę tiesiai mirčiai į nasrus tūkstančius vyrų, kad atkovotų kažkokią nereikšmingą kalvą, kurią vėliau vėl prarasdavo.

Daugeliui šis karas asocijuojasi su kautynėmis apkasuose, tačiau nedaug karinių konfliktų galėtų varžytis su Pirmuoju pasauliniu karu egzotika ir nuotykių įvairumu – nuo batalijų Palestinos ir Mesopotamijos dykumose iki vaizdingų Tanganikos peizažų perplaukus Ramųjį vandenyną, kur persikėlė vokiečių piratai, ar dantytų turkų pusiasalio Galipolio kalnų; kare dalyvavę, naivaus entuziazmo vedini žmonės stojo į akistatą su Istorija.

Tik nesileiskime apgaunami. Daugybė jaunų idealistų žuvo nuo bombų ar mirtinai nukraujavo niekieno žemėje. Tie, kuriems pasisekė paskelbus taiką grįžti namo, visą likusį gyvenimą kentėjo nuo fizinių ir psichologinių traumų, patirtų fronte. Tačiau, regis, žmonijai tokios bausmės neužteko, nes vos užaugus kitai kartai, ji vėl užmins ant to paties grėblio...

Ši knyga skaitytojui suteikia progą sužinoti, kaip vyko karas, ir galimybę suvokti vos po dviejų dešimtmečių įsiplieskusio dar didesnio pasaulinio karo priežastis. Knygos pavadinimas – nors gali skambėti pretenzingai – byloja, kad čia rasite viską, ką reikia žinoti apie Pirmąjį pasaulinį karą. Čia surinkta ir sudėta visa informacija, kuri padės suprasti karą, bei pateikti platesni tų įvykių, kurie turėtų labiausiai sudominti skaitytoją, aprašymai.

Europos jaunuoliai, paklusę karo prievolei, masiškai kėlę ginklus ir stojo į ilgą ir kruviną karą, savo gyvybes aukodami naiviam entuziazmui. Plakatas ragina stoti į Britanijos kariuomenę.

Nesiečiau sudaryti vien tik istorinę knygą. Norėjau perteikti skaitytojui dalyvavusiųjų kare patirtį. Mums sunku įsivaizduoti, ką jautė ir išgyveno jauni vyrai, kurie, palikę namus ir šeimas, būrėsi štabuose, buvo mokomi ir išsiunčiami į svečias šalis; o atsidūrę fronte neturėjo kito pasirinkimo – reikėjo iššokti iš savo apkasos ir bėgti mūšio lauku, kurį svilino kulkosvaidžių liepsnos, jie žinojo, kad gali bet kurią akimirką žūti, ir taip elgėsi ne visada gerai suprasdami, dėl ko aukojasi.

Klausu savęs, kodėl šitiek milijonų vyrų pasidavė ketverių metus trukusiam kruvinam transui, bet atsakymo į šį klausimą nerandu. Ar juos pripažinti mūsų gynėjais ir didvyriais ar, priešingai, laikyti pragariškų karo mašinų aukomis, tesprendžia skaitytojas. Tikiuosi, kad ši knyga padės geriau suprasti žmones, kurie, besąlygiškai aukodamiesi, amžiams pelnė mūsų pagarbą.

Barselona, 2007 m. birželis

1 SKYRIUS

KARAS
PRASIDĖJO
SARAJEVE

Sarajevas buvo kultūrų kryžkelė. Per amžius šiame mieste gyveno skirtingų rasių ir tikėjimų žmonės. Tačiau būtent čia blykstelėjo pirmosios Pirmąjį pasaulinį karą užplėskusios kibirkštys.

Sarajevas – išskirtinis Europos miestas. Nors jis įsikūręs saugiai apsuptame kalnų slėnyje – kai kurios viršūnės iškilios daugiau nei 2 000 metrų virš jūros lygio – pastaraisiais amžiais mieste įvyko daug reikšmingų Europos istorijai įvykių.

1461 m. miestą įkūrė turkai ir pakrikštijo jį Saray Jedive („Didžiojo gubernatoriaus rūmai“). XVII a. pabaigoje Osmanų imperijoje jis tapo antru svarbiausiu miestu po Konstantinopolio. 1879 m. miestas atsidūrė Austrijos-Vengrijos imperijoje, 1908 m. oficialiai paskelbta, kad prijungiamas prie Imperijos. Po Pirmojo pasaulinio karo Sarajevas pateko į naujai suformuotos Jugoslavijos sudėtį. 1992–1995 m. miestas smarkiai nukentėjo, jis tapo Bosnijos serbų artilerijos ir snaiperių taikiniu. Iškankintas karo Sarajevas bus paskelbtas Bosnijos ir Hercegovinos Respublikos sostine.

Miesto veidas aiškiai atspindi jo sudėtingą istorinį likimą. Čia stūkso nuostabūs minaretai, iš kurių dvasininkai kviečia tikinčiuosius maldai, nes dauguma miesto gyventojų yra musulmonai, tačiau yra ir krikščionių katalikų bei stačiatikių, kurie čia atkeliavo iš gretimų Kroatijos ir Serbijos.

Mieste dėmesį patraukia Austrijos-Vengrijos imperijos laikotarpiu iškilę Centrinei Europai būdingo stiliaus pastatai, o rytietiškai puošybos elementai liudija iš Centrinės Azijos turkų atneštą estetiką. Ne be priežasties miestas kadaise buvo vadinamas Šiaurės Damasku.

Sarajevas atspindi tą Europą, kurioje susilieja krikščioniškoji ir musulmoniškoji civilizacija.

Šis procesas sparčiausiai vyko 1984-aisiais, kai į žiemos olimpinės žaidynes Sarajeve sugužėjo sportininkai iš viso pasaulio. Miestas gavo progą pasididžiuoti tapęs išskirtiniu etninių grupių ir skirtingų kultūrų žaizdru. Kai kas tvirtina, kad išskirtinis miesto moterų grožis – kraujomaišos pasekmė.

Didysis karas brendo ir turėjo neišvengiamai prasidėti kur nors Europoje; taigi, Sarajevas buvo puikus „kandidatas“ į karo pradžios vietą. Taip ir atsitiko vieną karštą 1914-ųjų vasaros dieną, kai Habsburgų dinastijos įpėdinis Austrijos erchercogas Francas Ferdinandas, kurio visas vardas buvo Francas Ferdinandas Karlas Liudvikas Jozefas Habsburgas, atvyko į šį miestą aptarti šalių karinės strategijos. Erchercogą lydėjo jo nėščia* žmona Sofija Chotek, kurios titulas dvare buvo hercogienė Hohenberg.

Tą dieną buvo švenčiama nacionalinė Serbijos diena, minima 1839-ųjų Kosovo mūšio, kuriame serbai sumušė turkus, sukaktis. Ši šventė serbų tautai priminė iškęstą istorinio tautos priešo – turkų – pažeminimą ir kaskart atgaivindavo nepasitenkinimą dėl prarastų teritorijų.

Erchercogas veikiausiai nežinojo, kad beveik prieš šimtmetį, tą pačią dieną, po nesėkmingo mūšio, vienas serbų kareivis

* Erchercogo šeima nepritarė Franco Ferdinando ir Sofijos draugystei, savo nepritarimą grįsdama moters nekilmingumu. Kai Francas 1900 m. sutiko Sofiją, ši buvo paprasta rūmų dama, šis galėjo didžiuotis 2 047 kilmingais savo ainiiais. Kad gautų leidimą susituokti, erchercogas turėjo sutikti, jog Sofijai nebus leista tapti imperatoriene, o jų vaikai – Ernestas, Maksas ir Sofija – nepaveldės tėvo titulų. Nors moters nepripažino Vienos aukštuomenė, tačiau santuoka buvo darni ir įveikė visas kliūtis.

įsibrovė į turkų stovyklą ir palapinėje nužudė sultoną. Taigi, birželio 28-oji nebuvo labai tinkama diena sosto įpėdinio vizitui į Sarajevą.

Neprotingai suplanuotą imperatoriaus Franco Jozefo vaikčio apsilankymą serbai, trokšdami išsivaduoti iš austrų ir atkurti Didžiąją Serbiją, priėmė kaip dar vieną pažeminimą. Septynių studentų grupelė pasiryžo pasistengti, kad sosto paveldėtojas iš Sarajevo gyvas neišvažiuotų. Nė dvidešimties metų neturintys jaunuoliai priklausė slaptai „Juodosios rankos“ organizacijai. Jos pavadinimas turėjo prasmę – kiekvienas organizacijos narys privalėjo įtraukti į būrį dar keturis asmenis, kad suformuotų penketą – lyg penki rankos pirštai. Organizacijai vadovavo serbų kariuomenės žvalgybos tarnybos vadas.

Paradoksas, kad studentų taikiny sarchercogas Francas Ferdinandas buvo atidus serbų troškimams ir brandino sumanymą Imperijos pietuose įkurti galingą slavų centrą bei taip suvienyti Austriją ir Vengriją. Toks jo sumanymas kėlė daug prieštaravimų Vienoje, o slavų taip pat itin nežavėjo, nes šie norėjo išsilaivinti iš Imperijos gniaužtų ir susivienyti su savo broliais slavais.

TRAGIŠKA VAIRUOTOJO KLAIDA

Tą dieną tarnybinį automobilį, kuriuo Sarajevo gatvėmis turėjo pravažiuoti ercherccogas, vairavo Fransas Urbanas. Iš

anksto nenumatytoje maršruto dalyje vairuotojas apsirikęs pasuka ne į tą gatvę. Kad grįžtų į teisingą kelią, jis nusprendžia iš gatvės lėtai išvažiuoti atbulomis. Visiškai atsitiktinai tą akimirką netoliese sukinėjasi vienas minėtos studentų grupės narys Gavrilas Principas. Jis pastebi, kad link jo artėja prabangus automobilis, ir tuoj pat atpažįsta erchercogą. Akimirką netiki savo akimis – vos už kelių metrų nuo jo važiavo asmuo, nuo kurio priklauso austrų valdžia.

Dukart negalvojęs Principas stveria savo pistoletą ir nusiitaiko į erchercogą. Po kelių sekundžių įvyks tragedija, kuri sujudins visą Europą...

Tačiau palikime šią dramatišką sceną ir grįžkime prie tos dienos rytmečio įvykių. Šiek tiek prieš dešimtą valandą ryto Francas Ferdinandas su žmona Sofija traukiniu atvyko į Sarajevą. Išėję iš stoties jie sėdo į automobilį ir lydimi kortežo pasuko link miesto tarybos rūmų. Diena buvo puiki, giedrame danguje nesimatė nė debesėlio, gaiviai pūtė švelnus vėjas. Kortežas riedėjo išpuostomis gatvėmis; sėdėdami automobilyje atviru stogu valdovai turėjo progą pasveikinti šalikelėse susibūrusius žmones. Aidėjo negausūs plojimai, žmonės nerodė entuziazmo; regis, juos į gatves išvijo tik smalsumas išvysti į jų miestą atvykusius tokio aukšto rango asmenis.

Tačiau rami kelionė miesto gatvėmis truko neilgai. Maždaug dvidešimt minučių po dešimos vienas sąmokslininkų grupuotei priklausęs jaunuolis puolė prie erchercogo automobilio ir sviedė į jį gėlių puokštėje paslėptą granatą. Sprogmuo į

Skaitykite likusius
444 iš **464** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykle.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

1914 m. birželio 28 d. Austrijos erchercogo Franco Ferdinando žmogžudystė išprovokavo daugybę diplomatinių nesutarimų, kurie varto aršiu kariniu konfliktu, o galiausiai – pasauliniu karu. Šis karas – tai raktas į nacizmo šaknis, Sovietų Sąjungą, Vidurio Rytų konfliktus ir JAV tapimą viena galingiausių pasaulio valstybių.

Audringos XX amžiaus istorijos neįmanoma suprasti be Pirmojo pasaulinio karo. Tai vienas tragiškiausių žmonijos įvykių, nusinešęs daugiau nei dvidešimt milijonų gyvybių. Šioje knygoje vietos rado baisūs 1916 m. Verderno ir Somos mūšiai, tragiškos sąjungininkų nesėkmės 1917 m. „Damų kelio“ ir Pašendeilo mūšiuose, per kuriuos garbės trokštantys karvedžiai mirčiai atidavė šimtus tūkstančių vyrų, per karą sklandę mitai bei legendos, taip pat ir neišaiškintos paslaptys, kurios netgi dabar, praėjus šimtmečiui po karo, jaudina mūsų vaizduotę.

NEĮTİKĖTINI FAKTAI, LIKĘ ISTORIJS VADOVĖLIŲ PARAŠTĖSĖ

Jeigu jums patiko tokios knygos, kaip „Neįtikėtinos Antrojo pasaulinio karo istorijos“, „Slaptosios Antrojo pasaulinio karo operacijos“ bei „Valkirija“, privalote perskaityti ir „Pirmasis pasaulinis karas“.

OBUOLYS
anno 2004

#obuolys.lt

ISBN 978-609-484-453-9

9 786094 844539

www.obuolys.lt

Knygos pigiau, įdomybes ir ištraukas nemokamai

KITI FORMATAI:

Audio
knyga

Elektroninė
knyga